

PAKOLAINEN PÄÄSI PERILLE

Vuokkiniemen Tollonjoella järjestettiin kesäkuun 9. päivänä kylän ensimmäinen juhla ja praasniekka. Juhlarahvasta oli saapunut ympäri Karjalaa Petroskoita ja Kalevalaa myöten. Ainoa paikalla ollut Suomesta saapunut entinen "tollolainen" oli **Niilo Peksujeff**, joka oli syntynyt läheisen Livojärven pinessä kylässä.

Jälleennäkemisen riemu purkautui vuosikymmenien jälkeä nauruun ja ilon kyyneliin. Entiset koulutoverit muistelivat kaukaisia lapsuuden vuosia ja kertoivat elämänsä myöhempiä vaiheita. Suunniteltu Livojärven kääntö jäi, mutta sitäkin muisteltiin mm. Hukkalan termälle synnyinkylästä siirretyn naapuritalon pihalla. Iloisia ja surumielisiä lauluja riitti loputtomiin keskustelujen ja nurmikolle asetettujen ruokien ja juomien lomassa.

Kotimatalla Niilo oli kovin mieteliäs ja hiljainen. Ei pistäydyytyn tavanomaisella käynnillä Tollonjoen kalmisella. Korpankijärven ranta oli vakituinen pysähdyspaikkamme. Nyt Niilo ei välittänyt nousta autosta. Matka kohti Kajaania ja Viipurinahontietä jatkui pääasiassa hiljaisuuden vallitessa. Harvakseltaan vaihdettiin ajatuksia. Mitä lienee toukokuussa 70 vuotta täyttänyt mies miettinyt? Ehkä lapsuudentoverien tapaaminen oli nostanut voimakkaita tunteita ja muistoja, jotka vaativat hiljaista sulattelua.

Olin lomalla, kun sain viestin, että Nikolai oli yllättäen kuollut kesäkuun viimeisenä päivänä. Parien viikkoa myöhemmin hänet saatettiin viimeiseen lepoon Kajaanin ortodoksisen seurakunnan Kuluntalahden hautausmaalle. Pakolaisen vaiherikas matka oli päättynyt.

Livon rannat, Tollon termät

Nikolai Peksujeff syntyi Livojärven rannalla 16.5.1932. Koko hänen elämänsä olivat rajalla elämisen ongelmat ja murhenäytelmät. Hänen ukkinsa oli kaatunut 1920 Venäjän kansalaissodan myrskyissä Vuokkiniemen keskustan läheiselle suolle. Talvisodan aikana hän oli evakossa Valkeanmeren rannalla Kemissä. Tuosta ajasta jäi pienen pojan mieleen elävästi sotilaiden nelirivinen jono marssilla kohti länttä ja Raatteen tietä. Jatko-

Niilo Peksujeff Tollonjoen praasniekassa 9.6.2002.

sodan alettua ja suomalaisten hyökättyä Karjalaan mm. Niilon perhe päätti dramaattisten vaiheiden jälkeen kääntyä takaisin ja palata Tollonjoelle. Partisaanit ampuivat isän Korpankijärven rannan rinteessä kesällä 1941. Miehitysaika kului aluksi Tollon kylässä ja myöhemmin Vuokkiniemen keskustassa, jossa hän kävi myös suomalaisten järjestämää koulua.

Sodan päätyttyä Niilon äiti lähti lapsineen Suomeen sukulaisperheiden mukana. Asetuttiin elämään Varpaisjärvelle, jota pakolainen piti toisena kotinaan. Sieltä Niilo kulkeutui Lapinlahden ja Kuopion kautta Kajaaniin, tarkkaan ottaen Kajaanin maalaiskuntaan, jonne nousi Viipurinahontien varteen "kolmas koti". Täällä hän työskenteli Kajaani Oy:n sellutehtaalla ja rakennustyömailla. Kirvesmiehenä hän oli myös rakentamassa Kostamusta. Silloin avautui myös kosketus sukulaisiin vuosikymmenten jälkeen. Tutustuminen Jaakko Rugojeviin johdatti hänet kirjoittamisen maailmaan. Piirtämistä ja maalaamista hän oli harastanut jo vuosikymmeniä saaden näyttelyitään kotimaan lisäksi myös Kostamukseen, Kalevalaan, Petroskoihin ja Sortavalaan. Hän tunsu myös veistotaiteen salat. Ilmeisesti monikaan ei ole nähnyt hänen pronssiin valettuja teoksiaan.

Viime vuonna ilmestyi lapsuudenmuistoja valottava teos. Toinen oli työn alla. Ehkä sekin saadaan aikanaan julkisuteen. Materiaali oli jo koko lailla koossa.

Matkat kotiin

Jaakko Rugojevin avulla Niiloksi "suomalaistunut" Nikolai sai ensi kosketuksen entiseen kotiseutuunsa, mutta vasta 1990-luvun muutokset tekivät lukuisat retket mahdollisiksi. Monipuolisesti käteväni Niilo oli apuna monille heimolaisille ja ystäville. Jättipä hän pysyvän jäljen nyt jo edesmenneen kirjailijan Jaakko Rugojevinkin kesäpaikkaan Kosalmessa. Aina ei aika riittänyt kun kotonakin oli monia töitä, mutta ainakin työvälineitä saattoi lainata. Niitä hänellä oli kirvesmiehenä runsaasti. Jotain jouti lahjoittaakin. Monet kuormat "humanitaaria", mm. kalastusvälineitä, sähköheloja ja muuta keittiökalustetta kulki sukulaisien ja ystävien avuksi. Ja heimolaisia riitti lähellä ja kaukaa Karjalan mailla ja kauempanakin. Novgorodiinkin vei tie, kun mieli teki tavata laajaa sukukuntaa.

Toki teki Niilo puhtaita "lomamatkojakin". Tavattiin sukulaisia ja ystäviä, kalastettiin, saunottiin, kerrottiin juttuja ja osallistuttiin erilaisiin juhliin. Vuokkiniemen Iljanpäivän praasniekka oli tärkeä tapahtuma. Siellä piti olla mukana jos suinkin mahdollista. Niin oli suunnitelmissa tänäkin kesänä. Niilo oli myös mainio opas. Hänellä oli sukulaisia ja tuttuja lähes kylässä kuin kylässä ja muistissa monenlaista tietoa. Niilon avulla oli helppo orientoitua etukäteen tuleviin kohteisiin.

Pohdiskeleva humanisti

Niilo Peksujeff saattoi vertailla lapsuuden kokemuksiaan, Karjalassa 1980- ja 1990-luvulla kuultua ja nähtyä sekä suomalaisten monenlaisia ideoita ja puuhia Karjalan ja koko Venäjän ongelmien ratkaisemiseksi. Lisäksi kirjat ja lehdet olivat ehtymättömiä tiedon lähteitä. Ajankohtaisia ja jo historiaan luettavia kysymyksiä hän pohti lukemattomat kerrat, pyöritteli päätään ja ihmetteli vuosi vuodelta enemmän ja enemmän. "Kyllä se niille välttää" -asenne kiukutti Nikolaita suuresti.

Kriittisiä ajatuksia liikkui mielessä Karjalan tasavallan monista ilmiöistä, mutta erityisesti suomalaisten puuhailut hämmästyttivät. Monituiset kerrat hän lainasi karjalaisilta kuulemiaan sanoja: "Luulevatko suomalaiset, että karjalaiset ovat niin tyhmiä, että ... ?" Luontoon liittyvät kysymykset olivat lähellä "Livon miehen" sydäntä. Metsien raaka hyödyntäminen ja Kostamuksen ympäristölliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset askaruttivat Niiloa suuresti.

Kaiken taustalla olivat lapsuuden muistot, jotka palasivat mieleen eri tilanteissa. Joskus hyvin lämpiminä, joskus hyvin kipeinä. Livojärven maisemat, talot, saaret, syvänteet, joet ja köyhäät olivat tarkoin painuneet mieleen. Jopa poikkeavien siirtolohkareiden paikatkin hän muisti. Myös Tollonjoen kylän yksityiskohdat ja henkilöt palasivat sopivissa tilanteissa mieleen, vaikka viimeisinä vuosina sairaus tahtoikin heikentää muistia. Parhaina hetkinä kaikki oli kirkaana mielessä. Lapsuuden maisemat Livojärvellä olivat myös hänen omien sanojensa mukaan luovuuden lähteenä.

Viime vuosina Niilo alkoi maalata ikoneja. Harras toive oli saada kiittä Vuokkiniemen uuteen kirkkoon. Tämä toive toteutuikin Vuokkiniemi-seuran lahjoitettua viisi työtä pyhäkköön, jonka käyttö vain on jäänyt kovin vähälle. Niilon ajatuksen kuvaa hyvin hänen ilmaisunsa: "Olen uskonnollinen, mutta en uskovainen."

Tämän jälkeen hän maalasi joukon hyvin kookkaita ikoneja. Ne olivat kevättälvella esillä Valtimossa. Työn alla oli myös maalauksia, jotka olivat saaneet vaikutteita ikonitaiteesta, mutta kesken jäi ahertajan työ.

HEIKKI RYTKÖLÄ